

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА БОЛА ШАХСINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY METODLARI

Tuxtasinova Ruxshona

Toshkent Puchon universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, bola shaxsini individual yondashuv asosida rivojlantirish haqida so'z boradi. Shuningdek, bu variativlik metodining afzalliklari misollar asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar: variativ metod, maktabgacha ta'lim, tarbiya, shaxs, rivojlantirish, metod va usullar.

Bugungi kunda yurtboshimiz tomonidan mamlakatimizda ta'lim tizimining barcha sohalarida ulkan islohotlar olib borilmoqda. Bizga ma'lumki maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'ini hisoblanadi. U bolani har tomonlama sog'lom va yetuk tarbiyalash, maktabda o'qishga qiziqishni oshirib, olti-yetti yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Bolalar 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan davrda oladigan barcha ma'lumotlarning 70 foizini o'zlashtirishi mutaxassislar tomonidan tasdiqlangan. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim ta'lim sohasidagi asosiy soha hisoblanadi. Bugungi kunga kelib, chekka qishloqlarda ham yangi zamonaviy bog'chalar qurilib, qisqa vaqt ichida maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni 3 barobar oshgan bo'lib, bolalarni qamrab olish 28 foizdan 54 foizga yetdi.

Hozirgi kunda yurtimizda Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari bilan bir qatorda xususiy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'z faoliyatlarini olib bormoqdalar. Bu esa nafaqat maktabgacha ta'limga bolalar qamrovini oshmoqda, balki ta'lim sifatiga ham katta ahamiyat qaratilmoqda. Maktabgacha ta'lim sohasi keng qamrovli sohalardan biri bo'lib bolalarga ta'lim berish bilan bir qatorda ularning umumiy ko'nikmalarini rivojlantirish, sog'lom ovqatlanish, sport mashg'ulotlari, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, musiqiy faoliyatlar, bolalarning psixologik holatlari, maktabga tayyorlash kabi maqsadlarni o'z oldiga qo'yadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga bilimlarni variativ yondashuv asosida ta'lim-tarbiya sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi sharoitlarni yaxshilash, bolalarni har tomonlama: aqli, jismoniy, ma'naviy rivojlanishlariga yordam berish muxim vazifalardan biri hisoblanadi. Har bir bolaga individual yondashgan holda kuchli va kuchsiz tomonlari, qiziqishlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib variativ metodlar ishlab chiqiladi. Har bir bolaga uning psixologik qobiliyati, jismoniy holati, talab va ehtiyojlarini xisobga olgan holda individual yondashadi. Bu jarayonda ota-onalarni ham jalb etish muhim ahamiyatga

ega bo'lib bu pedagogdan katta mahorat talab qiladi. Shuning uchun ham pedagog bir qolibga tushib qolmasdan, tinimsiz o'z ustida ishlashi, o'rganishi va tajriba oshirishi muhim. Bolalarni o'qitish jarayoni nafaqat ta'lim beruvchi, balki bolalar uchun qiziqarli bo'lishi, ularning individual xusiyatlarini inobatga olgan holda moslashuvchan variativ metodlardan foydala olish muhim hisoblanadi.

Biz bilamizki, maktabgacha ta'lim uzliksiz ta'limning boshlang'ich va muhim qismi hisoblanadi. Maktabgacha ta'limda bolalarni har tomonlama barkamol, yetuk, sog'lom, bilimga chanqoq, mustaqil shaxs bo'lib yetishishlarining poydevoridir. Bolaning shaxsiy qobiliyatlarini ochib berish, uni to'g'ri yo'naltirish, qobiliyatlarini topishda ko'maklashish va to'g'ri yondashish maktabgacha ta'lim davrining asosiy vazifalaridan biri.

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan katta maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish, ularga ta'lim bilan bir qatorda tarbiya berish va maktabga tayyorlashni o'z oldiga maqsad qilgan "Ilm yo'li" variativ dasturi ishlab chiqildi. "Ilm yo'li" dasturi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun ishlab chiqilgan bo'lib, "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi, O'zbekiston Respublikasida ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, "Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dastur", maktabgacha ta'limni rivojlantirish Konsepsiyasi asosida ishlab chiqilgan.

"Ilm yo'li" variativ dasturi bolani har tomonlama komil imson bo'lib yetishishlari, ularni o'qitish bilan bir qatorda, tarbiyasi va maktabga tayyorlashda xalqaro tajribalardan foydalangan holda ishlab chiqilgan hujjat hisoblanadi. Bu dasturga ko'ra o'quv-tarbiyaviy faoliyat kuniga 3 soatni o'z ichiga olib, 80 foizni majburiy qismi, 20 foizni variative qismdan tashkil topgan.

"Ilm yo'li" variative dasturi moslashuvchan bo'lib, maktabgacha ta'lim tashkiloti hududiy, iqtisodiy, milliy va boshqa sharoitlardan kelib chiqib, o'z uslublarida ishlab chiqishlari mumkin.

Variativ dastur bir necha asosiy sohalarni o'z ichiga olib, bolaning rivojlanishiga xizmat qiladi. Bular:

- jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish;
- ijtimoiy-hissiy rivojlanish;
- nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari;
- bilish jarayonining rivojlanishi;
- ijodiy rivojlanish.

Dastur bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash, har tomonlama rivojlantirish, majburiy boshlangich ta'limga tayyorlash, 6-7 yoshli oilaviy sharoitiga ko'ra maktabgacha talimga jalb etilmagan bolalarni majburiy boshlangich ta'limga tayyorlovchi, bir yillik tayyorlov guruhlarini tashkil etilgan bo'lib bepul bilim olishlari

va maktabga psixologik jixatdan tayyor bo'lishlari kabi maqsad va vazifalarini o'z ichiga oladi.

Variativ dastur asosida maktabgacha ta'lim jarayonini tashkil etishda tarbiyachining roli va o'рни muhim. Maktabgacha ta'lim tashkilotida ishlash tarbiyachidan pedagogik mahorat, bolalar psixologiyasini tushunish, sohaga oid yangiliklardan xabardor bo'lishi va ijodkorlikni talab qiladi.

«Ilm yo'li» variativ dasturida pedagog har bir bolaning ichki imkoniyatlarini, jismoniy holatini, ruhiy holatini va shu kabi individual xususiyatlarini e'tiborga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishi lozim. Tarbiyachi mashg'ulotlar jarayonida bolalarni kuzatishi, tahlil qilishi va kerakli xulosalarni chiqara olishi kerak. O'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati hisoblanadi. Ta'lim berish jarayonini o'yin bilan mujassam holda mashg'ulotlarni olib borish yaxshi natijalarni beradi. O'yin faoliyati bolalar uchun ham qiziqarli bo'lib, bolalar faol ishtirok etadilar. Bolalar turli o'yinlar orqali atrof- muhit haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar, jismoniy faoliyatda bo'ladilar, do'stlari bilan ijtimoiy munosabatga kirishadilar va shu orqali so'z boyliklari oshadi. O'yin davrida esa tarbiyachi bolalarning xususiylarini monitoring qilib borishlari, ta'lim jarayonida individual yondoshishlariga yordam beradi. Bolalarning qiziqishlari, xohishlari, qobiliyatlariva ehtiyojlari o'yin jarayonida rivojlanadi. O'yin jarayoni bolalarning psixik holatini namoyon etadigan faoliyat turlaridan biri hisoblanadi.

O'yin jarayonidagi bolalar faol faoliyatining psixik taraqqiyot uchun ahamiyati shundaki, bolalarning turli sifat va fazilatlari o'yin jarayonida faqat namoyon bo'libgina qolmasdan, bunda sifat va fazilatlar mustahkamlanadi, o'zlashtiriladi. SHuning uchun psixologiya nuqtai nazardan oqilona ya'ni to'g'ri tashkil qilingan o'yin bola shaxsini har tomonlama o'stiradi va shuning bilan birga bolaning butun psixik jarayonlarida –sezish, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, xayol va irodani ildam rivojlanishiga yordam beradi. O'yin o'z mohiyati jihatidan katta kishilarning hatti – harakatlari va xulqatvorlariga faol taqlid qilishdan iborat bo'lishi tufayli bolalarda ma'naviy sifatlarning mustahkamlanishi uchun va odob – axloq qoidalarini bilib olishlari uchun keng imkoniyatlar beradi. Maktabgacha yoshdagi bola o'yin jarayonida tabiblik yoki muallimlik rolini bajarayotgan bo'lsa, shu kasbga tegishli barcha 4 sifatlarni namoyon qilishga intiladi. Ular o'yinga juda berilib ketsalar, bajarayotgan rollariga xos sifatlar shunchalik samimiy, ijodiy tarzda namoyon bo'ladi. Bolalar uchun o'yin mazmunining hech bir chegarasi yo'q. Mashg'ulotlar davomida jismonan yoki ruhan rivojlanishida o'ziga xos xususiylarga ega bo'lgan bolalar bilan, tarbiyachi ta'lim berish jarayonida individual xususiyatlariga e'tibor qaratgan holda o'z faoliyatini olib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаева Н.Ш. Variative orientation-as a part of the socio-pedagogical system of teaching upbringing// European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. Volume 7 Number 5 2019 Page 15-17.
2. Абдуллаева Н.Ш. Мактабгача таълимни вариатив модели-мактабгача таълим тизими истиқболини белгиловчи асосий омил// ТДПУ “Замонавий узлуксиз таълим муаммолари: инновatsия ва истиқболлар” Халқаро илмий конференция. Тошкент 2018.
3. Содиқова Ш.А. “Мактабгача педагогика”, Дарслик, Тошкент 2017.
4. Ахмедова Х., Раҳимова Д. Болага йўналтирилган таълим дастурини ташкил этиш. Тошкент, 2012.